

Följande text är ett utdrag från Epsilon Press

Man kan inte mörda historien

av Noam Chomsky

ISBN: 91-7007-004-0

BOK 2

År 501: erövringen fortsätter

Översättning: Johnny Lindholm

Kapitel 7

Gamla och nya världsordningar: Latinamerika

1. "Kolossen i söder"

"När naturtillgångarna i det vidsträckta landet tas med i beräkningen", skrev redaktörerna för *Washington Post* 1929, "blir det uppenbart att Brasilien inom några år kommer att bli en av de ledande makterna i världen". "Förenta staterna glädjer sig åt framväxten av denna stora republik i Sydamerika", som "hade hittat vägen till ständigt välstånd och fred". De euforiska förutsägelserna tycktes inte vara orimliga. "Brasilien är känt för sin oerhört gynnsamma kombination av stor yta, liten befolkningstäthet och rika naturtillgångar", konstaterade Peter Evans, och man hade ingenting att frukta av yttre fiender. Under den andra halvan av 1800-talet steg realinkomsten per capita snabbare i Brasilien än i Förenta staterna. Landets ledande exportvara, kaffe, stod under kontroll av det lokala kapitalet (vid sekelskiftet stod Brasilien för 80 procent av världsproduktionen). En del brister visades: ekonomin var starkt beroende av råvaruexporten och av att detta rika jordbruksland t o m måste importera viktiga livsmedel. Trots detta tycktes "kolossen i söder", som *New York Herald Tribune* betecknade landet 1926, vara en verklig motsvarighet till kolossen i norr och rätt beläget för att avancera till välstånd och makt. Landet tycktes verkligen vara "ett mäktigt rike med obegränsad potential" och "en nation som får fantasin att svindla", som en annan amerikansk journalist beskrev det.

Wall Street Journal kom 1924 med en mer bitande framtidsglimt: "Inget land i världen är bättre värt att exploatera än Brasilien." Fem år senare "skröt amerikanska affärsmän över att de hade en större andel av exportmarknaden än sina brittiska konkurrenter", och att "New York hade ersatt London som den största källan för investeringskapital" (Joseph Smith). Förenta staternas investeringar växte tiofalt från 1913 till 1930, handeln mer än fördubblades och med Storbritannien minskade den med 20 procent. Bilden var till stor del likadan i hela regionen. USA:s direkta investeringar i latinamerikanska företag fördubblades nästan under 1920-talet till 3,5 miljarder dollar, medan aktieportföljinvesteringar (aktier och värdepapper) mer än fördubblades till över 1,7 miljarder dollar. De gynnade måltavlorna var venezuelansk olja under Gómez diktatur, gruvor i Bolivia, Chile och andra länder, samt Kubas rikedomar. Under 1925-1929 var valutainflödet från USA till Latinamerika omkring 200 miljoner dollar per år, medan det årliga utflödet till nordamerikanska investerare var omkring 300 miljoner dollar.¹

USA:s allvarliga intresse i Brasilien daterar sig till 1889, då monarkin störtades, republiken upprättades och en panamerikansk konferens hölls i Washington "som en del i en vidare strategi med avsikt att konkurrera ut européerna och därmed säkra amerikanskt kommersiellt herravälde på de latinamerikanska marknaderna", skriver Smith. USA var tveksamt till att erkänna den republikanska regeringen, delvis beroende på att "de amerikanska politikernas konservativa instinkter oroades över att det militära våldet störtade maktens och stabilitetens symboler". Men den nytillträdde utrikesministern James Blaine insåg att "Brasilien i söder till stor del har samma

relationer till andra länder som Förenta staterna har i norr” och att de kommersiella möjligheterna var omfattande. Tveksamheten övervanns snabbt.

Då Brasilien insågs erbjuda ”oändliga” kommersiella möjligheter, valdes landet till platsen för den tredje panamerikanska konferensen (1906), där USA:s utrikesminister Elihu Root [som erhöll Nobels fredspris 1912 ö.a.] förklarade att om USA och Brasilien ”agerade tillsammans, skulle det utgöra en uppriktig och evig garanti för Amerikas integritet”. Under åren 1900 till 1910 mer än fördubblades USA:s handel och investeringar i Latinamerika och ökade med den högsta takten i världen. När den globala makten i och med första världskriget försköts till Förenta staterna, var Washington i stånd att genomföra Monroedoktrinen bakom sin karibiska sfär. Det redan omfattande amerikanska ekonomiska och politiska inflytandet över hela halvklotet ökade, vilket gav upphov till euforin under 1920-talet.²

USA:s dominans över den brasilianska marknaden nådde sin höjdpunkt efter andra världskriget, då USA stod för hälften av Brasiliens import och köpte över 40 procent av dess export. Då var visionen för Washingtons planerare så omfattande att Latinamerika endast spelade en mindre roll, men var inte bortglömt. ”Latinamerikas roll i den nya världsordningen”, konstaterar Stephen Rabe, var ”att sälja sina råvaror” och ”att suga upp överskottskapital från USA”. Kort sagt, landet skulle tillsammans med övriga länder i söder ”fullgöra sin huvudfunktion” och ”exploateras” till förmån för industriländernas kärna.³

Rabes beskrivning av den nya världsordningen 1945 är inte mindre träffande idag; samma sak gäller Bolívars oro över det ”mycket mäktiga landet, mycket rikt, mycket krigiskt och kapabelt till att göra vad som helst” och som står ”i spetsen för denna stora kontinent”. Den stora grundtanken bakom Columbus-eran – den serviceroll som tilldelats Syd – består när vi går framåt mot en ”ny imperietid”.

2. ”Det världskapitalistiska systemets välfärd”

Den nya världsordningen 1945 beskrivs ibland med anmärkningsvärd uppriktighet inom de etablerade akademiska kretsarna. En mycket ansedd undersökning av relationerna mellan USA och Brasilien av CIA-historikern Gerald Haines inleds uppriktigt med orden: ”Efter andra världskriget tog USA, av egenintresse, på sig ansvaret för det världskapitalistiska systemets välfärd.” Han kunde ha gått längre och citerat en promemoria från CIA 1948 om ”de koloniala ekonomiska intressena” för våra västerländska allierade, eller George Kennans maning om att återuppta Japans ”imperium i söder”, bland många andra analyser som avspeglar de verkliga intressena.⁴

”Amerikanska ledare försökte omskapa världen för att passa USA:s behov och normer”, fortsätter Haines. Det skulle bli en ”öppen värld” – öppen för de rikas exploatering, men inte helt öppen ens för dem. USA önskade ett ”stängt halvklottsystem i en öppen värld”, förklarar Haines, i linje med latinamerikaspecialisten David Green som beskrev det system som ”formaliserades” efter andra världskriget som ”ett stängt halvklott i en öppen värld”. Regioner som redan kontrollerades av USA eller ansågs vara av avgörande betydelse (Latinamerika och Mellanöstern), skulle vara stängda för andra och öppna där USA:s herravälde inte hade uppnåtts. Haines uttryck fångar den prisade principen om den Öppna Dörren i sin godkända teoretiska betydelse: vi behåller det vi har om det är tillräckligt viktigt – annars fritt tillträde för alla. Den gällande principen uttalades av utrikesdepartementet 1944 i en promemoria kallad ”Förenta staternas oljepolitik”. USA dominerade då produktionen på västra halvklottet, och den förblev den största

i världen under ytterligare ett kvartssekel. Detta system måste förbli stängt, förklarade promemorian, medan resten av världen måste vara öppen. USA:s politik ”skulle inbegripa bibehållandet av den oinskränkta position som man för närvarande innehar, och därför ett vaksamt skyddande av de befintliga koncessionerna i Förenta staternas händer, kopplat till fasthållande vid den Öppna Dörrens princip om lika möjligheter för Förenta staternas bolag i nya områden.”⁵

Att Latinamerika skulle vara vårt är en förväntning som går tillbaka till republikens första dagar, i tidig form förutsatt i Monroedoktrinen. Intentionerna uttrycktes rättframt och åskådliggjordes konsekvent i handling. Det är svårt att formulera det bättre än Woodrow Wilsons utrikesminister, Robert Lansing. Presidenten fann hans uttalande ”oemotsägligt” men ”mindre välbetänkt” att uttala öppet:

I sitt försvar av Monroedoktrinen tänker Förenta staterna på sina egna intressen. Andra amerikanska länders integritet är en biprodukt, inte ett mål. Även om detta endast tycks grundas på själviskhet, hade inte författaren av doktrinen några högre eller ädlare motiv i förklaringen.

Av någon orsak hade Bismarck 1898 beskrivit Monroedoktrinen som en ”sorts arrogans, typisk amerikansk och oförlåtlig”.

Wilsons företrädare, president Taft, hade förutsett att ”den dag är inte långt borta” då ”hela halvklotet kommer att vara vårt, vilket det i själva verket redan är moraliskt sett på grund av vår ras’ överlägsenhet”. Med tanke på den väldiga makt USA hade uppnått under mitten av 1940-talet, såg Washington inget skäl till att tolerera någon inblandning i ”vår lilla region här borta” (Stimson).⁶

I den globala ordningen 1945, fortsätter Haines, var målet ”att få slut på all utländsk konkurrens” i Latinamerika. USA satte igång med att tränga undan sina franska, brittiska och kanadensiska konkurrenter för ”att behålla området som en viktig marknad för USA:s industriproduktionsöverskott och privata investeringar, för att exploatera de omfattande råvarureserverna och att hålla den internationella kommunismen borta”. Här skall termen ”kommunism” uppfattas i sin vanliga tekniska betydelse: som vänder sig till ”de fattiga människorna [som] alltid har önskat att plundra de rika”, enligt John Foster Dulles ord. USA utvidgade Monroedoktrinen efter andra världskriget till att gälla Mellanöstern, där planerna blev liknande dem i Latinamerika och fick enorma konsekvenser för södra Europa, norra Afrika och själva regionen.

Fastän Haines råkar inrikta sig på det rikaste och viktigaste latinamerikanska landet, är slutsatserna allmänna. I Brasilien, skriver han, arbetade USA för att förhindra en ekonomisk nationalism och vad Trumans och Eisenhowers regering betecknade som ”överdriven industriell utveckling” – d v s en utveckling som kan konkurrera med USA:s bolag. Konkurrensen med utländskt kapital var inte ”överdriven” och därför tillåten. Att USA:s krav generellt hade tvingats på halvklotet i februari 1945 har jag redan diskuterat (se kapitel 2.1).

Det som var nytt i dessa prioriteringar var omfattningen, inte egenarten. Avsikten med mellankrigstidens ”Goda grannens program” [*Good Neighbor programs*], skriver David Green, var ”att stimulera en viss diversifiering av den latinamerikanska produktionen i förhoppning om att latinamerikanerna skulle hitta färdiga marknader på halvklotet; [men] en sådan diversifiering skulle begränsas till produkter som inte konkurrerade med existerande produkter som redan förekom på det västra halvklotets marknader”, vilket i praktiken betydde USA:s produkter. Den interamerikanska rådgivningskommissionen krävde att USA skulle absorbera den latinamerikanska exporten för att förbättra ”utvecklingen för Latinamerikas förmåga att *köpa fler*

produkter från Förenta staterna" (Greens kursivering). De tidigaste planerna för de USA-dominerade interamerikanska organen "handlade alla snarare om konsumtionsvaror än om produktionsvaror". Syftet "var absolut inte att minska Förenta staternas 'exportandelar' i Latinamerika", i synnerhet inte av "maskinexport och tung industriexport".

Enstaka undantag framhävde kärnpunkten. Washington gick med på att finansiera ett brasilianskt stålprojekt, men som regeringsekonomen Simon Hanson påpekade betydde detta bara en "förskjutning i typen" av amerikansk stålexport till Brasilien, inte en minskning av den totala volymen eller värdet: det brasilianska stålverket skulle producera "enklare tillverkningsprodukter", vilket i sin tur skulle "kräva import av komplicerade ämnen" som fordrade en avancerad teknologi – det "är där vi kommer in" genom att göra de amerikanska exportmarknaderna riskfria. En analys sammanfattade att "de länder som kommer att förlora mest är England och Tyskland, då den brasilianska marknaden till slut kommer att tas över av detta stålverk".⁷

Ganska allmänt konstaterar Haines att nordamerikanska ledare "var emot större industrialiseringsplaner i Tredje världen och motsatte sig utländska biståndsprojekt som grundade sig på statliga lån för att gynna en ekonomisk tillväxt". De föredrog en "handelsmässig inställning", där ekonomierna i Tredje världen integrerades "i det USA-dominerade frihandelssystemet". Tankarna om "handelsmässiga frihandelssystem" fångar på ett fint sätt de dogmatiska ramarna. USA "försökte styra och kontrollera den brasilianska industriutvecklingen till förmån för privata USA-bolag och passa in Brasilien i USA:s regionala ekonomiska planer". Det humanitära fyrapunktsprogrammet, vilket skulle vara "en modell för hela Latinamerika", utformades "för att åstadkomma ett större och mer effektivt stöd till den amerikanska ekonomin, såväl för att skapa större marknader för USA:s export och bättre investeringsmöjligheter för det nordamerikanska kapitalet".

Det som USA:s planerare "föreställde sig, men sällan upplyste om, var ett nykolonialt förhållande där Brasilien försåg den amerikanska industrin med råvaror och USA Brasilien med produktionsvaror". Man försökte uppnå en "nykolonial handelspolitik" – vilket på något vis "är en klassisk liberal inställning till utvecklingen", som återigen visar vilket flexibelt instrument den ekonomiska teorin kan vara. En industriell utveckling var endast acceptabel om den "kompletterade USA:s industri". Grunduppfattningen var "att den brasilianska utvecklingen var bra så länge den inte hindrade USA:s vinster och dominans", samt att den garanterade att stora penningssummor skickades tillbaka till USA. Jordbruksutvecklingen gynnades också – så länge som "destabiliserande" program som jordreformer undveks, att man var beroende av jordbruksmaskiner från USA, hade "grödor som kaffe, kakao, gummi och jute som kompletterade USA:s produktion", samt skapade "nya marknader för jordbruksvaror" som mejeriprodukter och vete från USA.

"Brasilianska önskemål kom i andra hand", noterar Haines, fast det var enligt Dulles ordalag nyttigt "att ge dem en liten klapp på axeln och låta dem tro att vi tycker likadant". Kalla krigets ramar verkade omedelbart. År 1946 var den amerikanske ambassadören Adolf Berle, en ledande liberal statsman från New Deal-tiden fram till Kennedytidens Nya gränser [*New Frontier*], mycket oroad över Sovjets intriger i Brasilien. Ryssarna är som nazisterna, varnade han: "Förskräckliga, cyniska och fruktansvärda, de utnyttjar varje betydelsefull tanke eller handling som kan förorsaka svårigheter för Förenta staterna" – de är i detta avseende så olika oss. Underrättelsetjänsterna kunde inte upptäcka någon sovjetisk orosstiftning i Brasilien förutom ekonomiska uppdrag och andra vanliga manipulationer. Men som vanligt ansågs denna slutsats inte vara relevant och Berles åsikt fick stöd. Till exempel när Haines sammanfattade en

underrättelserapport några få månader senare: "Sovjetunionen kan möjligen anse det vara fördelaktigt att i framtiden fiska i amerikanska grumliga vatten." Inga chanser skulle tas, vilket ytterligare är en illustration till den "logiska ologiskhet" som har väglett den globala politiska planeringen. De potentiella kommunisterna måste elimineras innan de får möjligheter att störa vår strävan efter våra mål.

USA:s ledare använde Brasilien som ett "testområde för moderna vetenskapliga metoder om industriell utveckling", konstaterar Haines. USA-experter lämnade instruktioner i alla möjliga sorters ämnen. Till exempel uppmuntrade man brasilianarna att öppna Amazonas-området för exploatering och följa USA:s järnvägsmodell – det senare gränsar kanske till ett dåligt skämt. Men det viktigaste var att man gav Brasilien uppriktiga råd om hur landet skulle gynna bolag från USA.

Hela tiden blandas Haines beskrivning upp med uttryck som "de bästa intentioner", "uppriktigt trodde" etc. Genom en lycklig omständighet passade det som man "uppriktigt trodde" på ett bra sätt med intressena som USA:s investerare hade – hur ödesdigra de än kunde vara för våra myndingar. Åter slår Haines an några välbekanta strängar, inklusive tron på en välvillig avsikt som på ett så mirakulöst sätt gynnar våra egna intressen.

3. Skyddandet av demokratin

Haines koncentrerar sig på de tidiga åren, men han ger en försmak om vad som komma skulle när han hänvisar till målet att "civilisera den brasilianska militären", vilken tjänstemän i USA "upphöjde... till demokratis beskyddare". Detta framsynta program för att uppnå vår demokratiska vision kom att förverkligas när generalerna tog makten 1964 och fick ett slut på efterkrigstidens parlamentariska mellanspel. Man upprättade en nynazistisk nationell säkerhetsstat med omfattande tortyr och ett stort förtryck. Det inspirerade deras motsvarigheter på halvklotet att göra samma sak enligt den framstående "dominoteorins" exempel, vilken av några orsaker sällan diskuteras under denna rubrik. Efter att under fortsatt ledning av USA ha följt den godkända nyliberala doktrinen började generalerna med att skapa ett "ekonomiskt mirakel" som beundrades mycket, fast med vissa reservationer angående det sadistiska våld som igångsatte "miraklet".

De militärt styrda nationella säkerhetsstaterna var ett direkt resultat av USA:s politik och lära. Efter andra världskriget strävade USA:s planerare efter att integrera den latinamerikanska militären under USA:s kontroll. Under kriget hade man lagt grunden till ett permanent samordnat underhållssystem, med standardiserade USA-vapen för kontinenten. Man antog att dessa åtgärder skulle "visa sig mycket nyttiga" för USA:s blomstrande militärindustri (general "Hap" Arnold, som i detta fall åsyftade flygindustrin efter andra världskriget). Och kontrollen över det militära underhållet skulle även medföra ekonomiskt och politiskt inflytande, göra det möjligt för USA att förhindra nationalistiska tendenser och motsätta sig "samhällsomstörtande verksamhet". Ett övertagande av den militära utbildningen skulle som naturlig följd leda till att de europeiska konkurrenterna undanträngdes. Trumans interamerikanska militära samarbetsbeslut från 1946 strävade efter att trygga ett monopol för USA angående underhåll och utbildning i ett "militärt stängt halvklot under Förenta staternas herravälde" (Green). Behovet att tränga undan de europeiska konkurrenterna betonades åren efteråt i interna dokument och fullbordades snart.

Problemet med att bekämpa "samhällsomstörtande verksamhet" hade blivit aktuellt 1943, då bolivianska gruvägare krävde att regeringstrupper skulle kuva strejkande tenngruvearbetare och hundratals av dem dödades i "Catavi-massakern". Det kom ingen reaktion från USA förrän den nationalistiska, antioligarkiska och arbetarvänliga nationella revolutionära rörelsen (MNR) avsatte diktaturen ett år senare. USA fördömde den nya regimen som "profascistisk" (på bräckliga grunder) och att den var emot "engelskamerikansk imperialism" (riktigt i detta fall), krävde att alla MNR-medlemmar skulle utestängas från maktpositioner, och att regeringen snabbt störtades till förmån för en militärregim. Ett PM från amerikanska UD identifierade ett avgörande motiv: gruvägarna, anmärkte det, är rädda för MNR:s "tillkännagivna avsikt att engagera sig i reformer för arbetarna och fruktade att detta endast kunde göras på gruvnäringens bekostnad". Den största fruktan var en radikal nationalism (se kapitel 2.1).

Kennedyadministrationen förde processen framåt, flyttade över den latinamerikanska militärens uppgift från "försvar av halvklotet" till "inhemsk säkerhet" – d v s krig mot befolkningen. Akademiska experter förklarade allvarsamt att militären är en "moderniseringsstyrka" när den vägleds av sina förmyndare från USA.

De grundläggande tankegångarna förklaras i en hemlig undersökning av år 1965 som gjordes av Robert McNamaras försvarsdepartement, vilket fann att "USA:s politik angående den latinamerikanska militären på det hela taget har lyckats uppnå de mål man satt upp för den", "förbättra den inhemska säkerhetsförmågan" och "upprätta ett dominerande militärt inflytande för USA". Tack vare den avsevärda ökningen av utbildning och underhåll som genomfördes av Kennedyadministrationen 1961-1962 förstår nu militären sina uppgifter och är utrustad för att fullfölja dem. Dessa uppgifter inbegriper störtandet av civila regeringar, "om ledarnas uppförande enligt militärens bedömning är skadlig för nationens välfärd". Detta är en nödvändighet i "den latinamerikanska kulturmiljön", förklarade Kennedyliberalerna, förvissade om att det genomförs på ett riktigt sätt när nu militärens bedömning grundar sig på "förståelsen av och inriktningen på USA:s mål. Om vi fortsätter efter dessa linjer kan vi försäkra oss om ett passande resultat för den "revolutionära maktkampen bland de större grupper som utgör den nuvarande klasstrukturen" i Latinamerika, och kan garantera "privata investeringar från USA" samt handel – den "ekonomiska roten" som är den starkaste av "USA:s politiska intressen i Latinamerika".⁸

Den vulgärmarxistiska retoriken som påverkade planerna under Kennedy och Johnson är välkänd i interna dokument, såväl som i affärspressen.

Om vi återgår till Brasilien, igångsattes planerna för en militärkupp strax efter att Joao Goulart blev president i augusti 1961. Militären var på sin vakt vad det gällde hans populistiska retorik och lockelse, och förargade sig över hans försök att öka arbetarnas minimilöner. Oron i USA:s affärsvärld ökade när deputeradekammaren antog en lag som ställde villkor för utländska investeringar och begränsade utflödet av bolagsvinster av den orsaken att de gjorde att "den brasilianska ekonomin höll på att förblöda". Fastän Goulart var en trogen medlem av den brasilianska eliten och antikommunist, oroades fackföreningsledare i USA och ambassaden över hans samröre med fackföreningsrörelsen och bondeorganisationer samt av att han utnämnt brasilianska kommunister till regeringsstaben – "ett klart kommunistiskt tillvägagångssätt", varnade CIA. Den lämpliga kallakrigsförevändningen hade förklarats av Kennedy strax innan han blev president (se kapitel 3.2).

Tidigt 1962 hade brasilianska militärledare underrättat Kennedys ambassadör, Lincoln Gordon, om att de höll på att planera en kupp. På Kennedys personliga initiativ började USA ge hemligt och öppet stöd åt politiska högerkandidater. Presidentens uppfattning, vilken var samma

som Cordons och USA:s affärsvärlds, var att "militären antagligen representerade nyckeln till framtiden", konstaterar Ruth Leacock. Robert Kennedy sändes till Brasilien i december 1962 för att påverka Goulart att "ta itu med kommunistproblemet", som USA:s ambassad lade fram saken. Robert Kennedy informerade Goulart om att presidenten var allvarligt oroad över infiltrationen av "kommunister och antiamerikanska nationalistiska vänsterister" i regeringen, militären, fackföreningarna och studentorganisationerna, och över den "dåliga behandlingen [av] amerikanska och andra utländska investerare". Om Goulart önskade bistånd av USA, sade Kennedy, måste han se till att "personal i brasilianska nyckelpositioner var proamerikanska" och att han genomförde de ekonomiska åtgärder som USA rekommenderade.

Relationerna förblev spända, i synnerhet vad gällde åtstramningsplanen som Kennedyadministrationen krävde skulle vara ett villkor för bistånd, samt beträffande varningarna om vänsterinflytande. I mars 1963 rapporterade CIA åter om militärk uppsplaner. Ledande affärsmän i USA krävde vid den tiden privat att USA helt skulle stoppa biståndet för att påskynda kupplanerna. I augusti varnade USA:s militärattaché, Vernon Walters, Pentagon om att Goulart befordrade "ultranationalistiska officerare" framför "prodemokratiska proamerikanska officerare" (de två uttrycken är antagligen synonyma). Relationerna hårdnade ytterligare under Johnsonadministrationen. Senator Albert Gore meddelade senatens utrikesutskott, som då diskuterade USA:s bistånd, att han hade hört att "alla i det brasilianska parlamentet som förespråkade det slags reformer som vi gjort till en grundförutsättning för Framstegsalliansen nu satt i fängelse". Ambassadör Gordon telegraferade till Washington att USA borde öka militärhjälp till Brasilien därför att militären var oundgänglig i "strategin för att hålla tillbaka Goulart-regeringens vänsteristiska utsvävningar". Samtidigt höll CIA på med att "finansiera stora demonstrationer i städerna mot Goularts regering, vilka tog upp gamla goda grundtankar om Gud, landet, familjen och friheten, och det var lika effektivt som alltid", noterade Philip Agee i sin dagbok.

Kom ihåg att hjälp till militären är standardmetoden för att störta en civil regering. Rådet användes också effektivt i Indonesien och Chile, och man försökte i Iran under tidigt 1980-tal, det första stadiet i det som (med passande slughet) senare blev Iran-contrasaffären.⁹

Den 31 mars 1964 tog generalerna över, med stöd av USA och planer för ytterligare aktioner om nödvändigt "för att garantera maktövertagandets framgång". Generalerna hade utfört ett "demokratiskt uppror", telegraferade Gordon till Washington. Revolutionen var "en stor seger för den fria världen", vilken förhindrade en "total förlust för Väst av samtliga sydamerikanska republiker" och borde "skapa ett mycket förbättrat klimat för privata investeringar". "Huvudsyftet med den brasilianska revolutionen", vittnade han inför kongressen två år senare, "var att skydda och inte krossa Brasiliens demokrati". Denna demokratiska revolution var "den odelat mest avgörande segern för friheten under mitten av 1900-talet", hävdade Cordon, "en av de stora vändpunkterna i världshistorien" under denna period. Adolf Berle var överens om att Goulart var en Castrokopia som måste röjas ur vägen. Utrikesminister Dean Rusk rättfärdigade USA:s erkännande av kuppregimen med skälet att "maktövertagandet där ägde rum på ett sätt som förutsetts av författningen", ett uttalande som Thomas Skidmore förständigt konstaterar inte var "helt riktigt".

Fackföreningsledare i USA krävde sin rättmätiga del av äran för det våldsamma störtandet av den parlamentariska regimen, samtidigt som den nya regeringen fortsatte med att krossa fackföreningsrörelsen och underordna de fattiga och arbetarna under affärsvärldens, i huvudsak den utländska, överskuggande behov: reallönerna minskade med 25 procent på tre år, inkomsterna omfördelades "åt höginkomstgrupper som var förutbestämda att bli storkonsumenter

i det brasilianska miraklet” (Sylvia Ann Hewlett, som anser att den hårda repressionen och angreppet mot levnadsförhållandena var ”en nödvändig förutsättning för en ny tid av kapitalistisk tillväxt för den inhemska brasilianska ekonomin”). Washington och finanskretsarna blev naturligtvis förtjusta. När de grundlagsenliga föreskrifternas kvarlevor tynade bort och investeringsklimatet förbättrades, erbjöd Världsbanken sina första lån på 15 år och USA:s bistånd ökade snabbt tillsammans med tortyr, svält, sjukdomar, spädbarnsdödlighet – och profiler.¹⁰

4. Tryggandet av segern

Förenta staterna var ”regimens pålitligaste bundsförvant”, noterar Thomas Skidmore i den mest omfattande akademiska undersökningen om vad som hände efter kuppen. USA:s bistånd ”räddade segern” för de härskande generalerna. Processen ”förvandlade även USA till ett slags unilateralt IMF, som övervakade *varje* aspekt av den brasilianska ekonomiska politiken”. ”I nästan varje brasilianskt kansli som var inblandat i administreringen av impopulära beslut angående skatter, löner eller priser fanns en amerikansk rådgivare närvarande”, upptäckte USA:s nyutnämnde ambassadör 1966. Ännu en gång: USA hade mycket stora möjligheter att använda Brasilien som ett ”testområde för moderna vetenskapliga metoder om industriell utveckling” (Haines), och hade därför all rätt att få äran av det som blev följden. Under USA:s vägledning fortsatte Brasilien med en ortodox nyliberal politik: ”gjorde allting rätt” enligt penningpolitiska måttstockar och ”stärkte marknadsekonomin” (Skidmore). Det ”ekonomiska miraklet” fortsatte parallellt – och inte tillfälligtvis – med befastandet av den fascistiska nationella säkerhetsstaten. En regim som inte kunde svinga piskan kunde knappast ha genomfört åtgärder med en sådan skadlig inverkan på befolkningen.

Nyliberala reformer lyckades inte riktigt med att ”bygga upp den brasilianska kapitalismen”, fortsätter Skidmore (fast de hjälpte till att bygga upp utländska bolag). De orsakade en allvarlig industriell tillbakagång och tvingade många bolag i konkurs. För att motverka dessa effekter och för att förhindra ytterligare utländsk kontroll av ekonomin, riktade regeringen intresset mot den offentliga sektorn och stärkte de föraktade statliga bolagen.

År 1967 togs den ekonomiska politiken över av teknokrater som leddes av den mycket respekterade konservative ekonomen Antonio Delfim Neto, en entusiastisk anhängare av ”revolutionen den 31 mars”, vilken han såg som en ”jättelik demonstration av samhället” och ”produkten av en kollektiv enighet” (bland dem som räknas till ”samhället”). Regeringen förklarade sin hängivenhet för den ekonomiska liberalismens principer med att inrätta ett obegränsat lönestopp. ”Arbetarprotester, vilka fram till dess var sällsynta och små, kvävdes behändigt”, konstaterar Skidmore, då det fascistiska styret hårdnade ytterligare i hela samhället, med sträng censur, avlägsnandet av ett självständigt rättsväsende, borttagandet av flera universitetsfakulteter och omarbetade lärokurser för att främja patriotism. Den nya obligatoriska kursen i ”moral- och medborgarutbildning” syftade till att ”försvara de demokratiska principerna genom att upprätthålla den religiösa andan, människans värdighet och frihetens förtjusning” – vilken dikterades av generalerna och teknokraterna vid deras sida. Författarna till de amerikanska republikanernas valplattform 1992, och även 1980-talsvarianten av ”konservativa” i allmänhet, skulle ha varit mycket imponerade.

Presidenten förklarade 1970 att repressionen skulle vara ”hård och obeveklig”, utan några rättigheter för ”pseudobrasilianer”. Tortyr blev ”en gräslig ritual, en beräknad våldsam attack

mot kropp och själ”, skriver Skidmore, med sådana specialiteter som barntortyr och gruppvåldtäkt av kvinnor inför deras familj. ”Tortyrorgien” utgjorde en ”ohöljd varningssignal” till alla som hade felaktiga åsikter. Det var ett ”kraftfullt instrument” som ”till och med gjorde det lättare för Delfim och hans teknokrater att undgå en offentlig diskussion angående grundläggande ekonomiska och sociala prioriteringar”, samtidigt som de ”predikade den fria marknadens fördelar”. Med hjälp av dessa åtgärder återfick man en hög ekonomisk tillväxt och gjorde Brasilien ”återigen attraktivt för utländska privata investerare”, vilka tog över avsevärda delar av ekonomin. Vid slutet av 1970-talet var ”industrierna som dominerades av inhemskt brasilianskt kapital samma typ av industrier som där småföretagen blomstrar i USA”. Multinationella bolag och deras lokala samarbetspartners dominerade de mer profitabla tillväxtområdena, fast med förändringarna i världsekonomin var omkring 60 procent av det utländska kapitalet inte från USA (Peter Evans).

Den nationalekonomiska statistiken fortsatte vara tillfredsställande, fortsätter Skidmore, med en snabb tillväxtökning av BNP och utländska investeringar. En ”dramatisk” förbättring av handelsförhållandena under det tidiga 1970-talet gav generalerna och teknokraterna en vitamininjektion. De höll fast vid doktrinen att ”det rätta svaret på fattigdom och ojämlik inkomstfördelning var en snabb ekonomisk tillväxt, som därmed ökar den totala ekonomiska kakan”, vilket framkallade nickande bifall i Väst. En närmare titt visar andra utmärkande nyliberala drag. Tillväxtsiffrorna åren 1965-1982 under den nationella säkerhetsstaten var i genomsnitt inte högre än under den parlamentariska regeringsperioden 1947-1964, konstaterar ekonomen David Felix, trots fördelarna med en diktatorisk kontroll som de fascistiska nyliberalerna åtnjöt. Och det inhemska sparandet steg nått och jämnt under ”mirakelårens... högerkonsumtionspolitik” som initierades av generalerna och teknokraterna. Den inhemska marknaden dominerades av lyxvaror för de rika. Inget av detta är obekant för dem som drabbats av samma doktrin, inklusive nordamerikaner under ”Reaganrevolutionen”.

Brasilien blev ”den snabbast ökande utlandsmarknaden för nordamerikanska producenter”, noterar Evans, med höga investeringsvinster, vilka endast kom efter siffrorna för Tyskland under det sena 1960- och tidiga 1970-talet. Samtidigt blev landet t o m mer av en utländskt ägd lydstat. Vad gäller befolkningen rapporterade en undersökning gjord av Världsbanken 1975 – då mirakelåren nådde sin höjdpunkt – att 68 procent erhöll mindre än minimikaloribehovet för normal fysisk aktivitet och att 58 procent av barnen led av undernäring. Socialdepartementets utgifter var lägre än de för år 1965, med de beledsagande väntade effekterna.¹¹

Efter ett besök i Brasilien 1972 krävde Samuel Huntington, statsvetare vid Harvard, en viss lindring av den fascistiska terrorn, men med måtta: ett ”mildrande av kontrollen” kan ”ha en explosiv effekt där processen inte går att kontrollera”, varnade han. Han föreslog Turkiets modell eller Mexikos enpartisystem, och tonade ned betydelsen av de liberala rättigheterna i jämförelse med de mer betydelsefulla värderingar som ”institutionalisering” och stabilitet.

Några få år senare sprack bubblan. Brasilien rycktes med i 1980-talets globala ekonomiska kris, som i synnerhet var ruinerande för Afrika och Latinamerika. Bytesförhållandena försämrades snabbt och eliminerade detta stöd för dem som höll i penningpungen och piskan. Inflationen och skulderna rusade utom kontroll, inkomstnivån minskade avsevärt, många bolag stod inför konkurs och arbetslösheten var 50 procent, vilket ”gav en ny betydelse åt begreppet ’stagflation’”, konstaterar Skidmore. Delfims nyliberala tillväxtstrategi ”kollapsade totalt”, tillägger han. Efter fyra år av svår ekonomisk tillbakagång började landet att återhämta sig, till stora delar tack vare den importersättande industrialiseringen som fördömdes av den nyliberala

ekonomiska doktrinen. Generalerna avgick under bugningar och lämnade en civil regering till att administrera ett ekonomiskt och socialt haveri.

5. "En verklig amerikansk framgångshistoria"

Gerald Haines beskrev 1989 resultaten av mer än fyra decennier av USA:s herravälde och vägledning i Brasilien som "en verklig amerikansk framgångshistoria". "Amerikas politik för Brasilien var enormt framgångsrik", medförde "en imponerande ekonomisk tillväxt som helt grundar sig på kapitalism". Vad gäller politisk framgång skrev ambassadör Berle så tidigt som i September 1945, när "testområdet" knappt hade öppnats för experimentet, att "alla brasilianare nu har tillgång till de resurser som är tillgängliga för alla amerikaner under ett politiskt val: man kan hålla tal, hyra en lokal, skriva ett uppslag, starta en tidning, dela ut flygblad, organisera en parad, värva stöd, skaffa radiotid, bilda kommittéer, organisera ett politiskt parti och på andra fredliga sätt försöka få sina landsmäns röster och stöd" – precis som "alla amerikaner". Vi är alla jämlika, en enda lycklig och harmonisk familj, vilket är orsaken till att regeringen är så mottaglig för folkets behov. Och så "demokratisk" – enligt den godkända propagandabetydelsen av begreppet, som åsyftar affärsvärldens odiskutabla makt.

Den kapitalistiska demokratis seger står i dramatisk kontrast till kommunismens misslyckanden, men det medges att jämförelsen är orättvis – för kommunisterna, som inte hade något som närmelsevis liknade de gynnsamma förhållandena som detta "testområde" för kapitalismen, med enorma resurser, inga utländska fiender, fri tillgång till internationellt kapital och bistånd samt välvillig vägledning från USA under ett halvt århundrade. Och framgången är reell. Från de tidiga åren blomstrade de nordamerikanska investeringarna och vinsterna efter att "Washington ökade Brasiliens ekonomiska beroende av Förenta staterna, påverkade regeringsbesluten som berörde resursfördelningen och knuffade Brasilien in i det USA-dominerade handelssystemet", skriver Haines.

I Brasilien "grundade sig moderna vetenskapliga utvecklingsmetoder endast på kapitalism" och medförde stora fördelar, men för att förstå dem är det nödvändigt med en smula större noggrannhet. Det finns två mycket olika Brasilien, skrev Peter Evans när miraklet nådde sin höjdpunkt under 1970-talet: "den grundläggande konflikten i Brasilien står mellan en eller kanske fem procent av befolkningen som utgör eliten och 80 procent som har stått utanför den 'brasilianska utvecklingsmodellen'". Det första Brasilien, som är modernt och västerländskt, har gynnats mycket av kapitalismens framgångshistoria. Det andra har sjunkit ned i djupaste elände. För tre fjärdedelar av befolkningen i detta "kolossala välde med obegränsade möjligheter" är förhållandena i Östeuropa drömmar som inte är uppnåbara – ytterligare en triumf för den Fria världen.

Den "verkliga amerikanska framgångshistorien" förklarades i detalj i en utredning som gjordes 1986 av den nya civila regeringen. Den presenterade "en vid det här laget välbekant bild av Brasilien", konstaterar Skidmore: "fastän den skryter om att Brasilien är den åttonde största ekonomin i Väst, hamnar landet när det gäller sociala måttstockar i samma kategori som de mindre utvecklade länderna i Afrika och Asien". Detta var resultatet av "två årtionden då teknokraterna hade fria händer" och av den omtyckta nyliberala doktrinen, som "gjorde kakan större" samtidigt som den medförde "en av de mest ojämlika inkomstfördelningarna i världen" och "skrämmande brister" inom hälso- och socialvården i allmänhet. I en FN-rapport (*Report on Human Development*) som mäter utbildning, hälsa etc, rankades Brasilien på 80:e plats, nära

Albanien, Paraguay och Thailand. Kort efteråt, i oktober 1990, tillkännagav FAO, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, att nästan 40 procent av befolkningen (kring 53 miljoner människor) svälter. Det brasilianska socialdepartementet uppskattar att hundratusentals barn dör av svält varje år. Enligt UNESCO 1990 rankas Brasiliens utbildningssystem endast som bättre än de i Guinea-Bissau och Bangladesh.¹²

”Framgångshistorien” beskrevs i en rapport från *Americas Watch* i maj 1992: ”Landet är rikt på naturtillgångar och har en stor industribas, men har den största utlandsskulden i utvecklingsvärlden och en ekonomi som är inne på sitt andra årtionde av akut kris. Tragiskt nog är Brasilien inte i stånd att hålla en tillräcklig levnadsstandard för sina 148 miljoner innevånare, varav två tredjedelar var undernärda 1985. Deras misär orsakades och förvärrades av brist på jord” i ett land med ”en av den högsta koncentrationerna av jordäggande i världen” och även en av de mest skeva inkomstfördelningarna.

Svält och sjukdomar härjar, jämte slavarbete för kontraktarbetare som behandlas brutalt eller helt enkelt mördas om de försöker fly innan de arbetat av sin skuld. I ett av de nio fall om lantbruksslaveri som avslöjats av den katolska kyrkans markkommission under de första månaderna 1992, upptäcktes att 4 000 slavarbetare utvann träkol i ett agribusiness-projekt som upprättats och understötts av militärregimen som ett ”skogsåterplanteringsprojekt” (i vilket inget fungerar förutom träkolsutvinningen). På plantagerna arbetar slavarbetare 16 timmar per dag utan betalning och får ofta utstå misshandel och tortyr. Ibland mördas de utan att mördarna bestraffas. Knappt hälften av åkermarken ägs av en procent av lantbrukarna. Regeringen följer receptet från den utländska härskaren och lägger tonvikten på exportgrödor, gynnar lantbrukare med investeringskapital, vilket t o m marginaliserar den stora majoriteten ytterligare. I norr och nordöst kallar rika jordägare in gangstrar eller militärpolis för att bränna ner hus och grödor, skjuta boskapsdjur, mörda fackföreningsmedlemmar, präster, nunnor eller advokater som försöker försvara böndernas rättigheter, och driver bybor till kåkstäder eller Amazonas där de sedan kan beskyllas för kalhuggning när de röjer mark i ett desperat försök att överleva. Brasilianska medicinforskare beskriver befolkningen i regionen som en ny underart: ”pygméer” med 40 procent av människans hjärnkapacitet – ett resultat av allvarlig undernäring i en region med mycket bördig mark som ägs av stora plantager som producerar profitabla exportgrödor.¹³

Brasilien är världscentrum för sådana triumfer som barnslaveri, med runt sju miljoner barn som arbetar som slavar eller prostituerade. De utnyttjas, blir utarbetade, undanhålls hälsovård och utbildning, ”eller berövas endast sin barndom”, enligt en undersökning gjord av en internationell fackföreningsorganisation. De lyckligare barnen kan se fram emot att arbeta för narkotikasmugglare och i gengäld få lite lim att sniffa ”för att dämpa hunger”. Siffrorna för hela världen uppskattas till hundratals miljoner, ”en av vår tids obehagligaste ironier”, kommenterar George Moffett. Hade det obehagliga resultatet funnits i Östeuropa skulle det vara ett bevis på den kommunistiska fiendens bestialitet. Eftersom detta är den normala situationen i Väst, är det bara ironi – resultatet av ”inhemsk fattigdom i Tredje världen... förvärrad av ekonomiskt pryglade regeringar som skurit ned utbildningskostnaderna”, har alls inga orsaker.

Brasilien vinner även priset för tortyr och mord på gatubarn som säkerhetsstyrkorna utför – ”en utrotningsprocess av unga människor” enligt chefen för rättsväsendet i Rio de Janeiro (Hélio Saboya), och som måltavla finns 7-8 miljoner gatubarn som ”tigger, stjälar eller sniffar lim” och ”för ett par härliga minuter glömmer vem eller var de är” (London-tidningen *Guardians* korrespondent Jan Rocha). En kongresskommission identifierade 15 dödsskvadroner i Rio, varav de flesta utgjordes av polismän och finansierades av köpmän. Kropparna efter barnen som dödsskvadronerna mördar påträffas utanför storstadsområdena, med händerna bundna, spår av

tortyr och genomborrade av kulhål. Gatubarnsflickorna tvingas arbeta som prostituerade. Rättsmedicinska institutet registrerade enbart i Rio 427 mördade barn under de tio första månaderna 1991, varav de flesta mördades av dödsskvadroner. En brasiliansk parlamentarisk undersökning som publicerades i december 1991 meddelade att 7 000 barn hade dödats under de fyra föregående åren.¹⁴

Detta är verkligen en hyllning åt vår storslagenhet och de ”moderna vetenskapliga utvecklingsmetoderna som enbart grundar sig på kapitalism”, i ett land som är lika mycket ”värt att exploatera” som något annat i världen.

Vi skall inte underskatta denna bedrifts omfattning. Det krävdes en verklig begåvning för att skapa en mardröm i ett land som är så gynnat och rikt begåvat som Brasilien. I skenet av sådana triumfer är det förståeligt att den härskande klassen i den nya imperietiden med stor passion skall ägna sig åt att hjälpa andra att dela underverken, och att de ideologiska ledarna med stor entusiasm och självberöm skall hylla prestationen.

Detta utdrag, bestående av de fem första styckena ur kapitel 7 från boken *Year 501: The Conquest Continues* av Noam Chomsky, är tidigare publicerat i boken *Man kan inte mörda historien* av Noam Chomsky, utgiven av Epsilon Press 1995

© South End Press / Noam Chomsky 1993

Noter

¹ Evans, *Dependent Development*, sid 51ff. WP, 6 maj 1929; *New York Herald Tribune*, 23 dec 1926; CSM, 22 dec 1928; *NY Post*, 21 dec 1928; WSJ, 10 sept 1924; citerade av Smith, *Unequal Giants*, sid 186f, 135f och 82. Krenn, US Policy, sid 122. Green, *Containment*, sid 8f.

² Smith, *Unequal Giants*, sid 3ff, 35f och 134.

³ Evans, *Dependent Development*, sid 70; Rabe, *Road to OPEC*, sid 110.

⁴ Haines, *Americanization*; Leffler, *Preponderance*, sid 258 och 339. Kapitel 2.2.

⁵ Citerad av Kolko, *Politics*, sid 302f. Green, *Containment*, kapitel 11. Situationen är mer komplicerad: se kapitel 2.2.

⁶ Se TTT, kapitel 2.3. Bismarck: citerad av Nancy Mitchell, manuskript, SAIS, Johns Hopkins University 1991, i kommande nummer av *Prologue*. Stimson: kap 2.2

⁷ Green, *Containment*, sid 74f och 315; kap 2.1 i denna bok.

⁸ NSC-5432, augusti 1954; *Memorandum for the Special Assistant to the President for National Security Affairs* (McGeorge Bundy), "Study of U.S. Policy Toward Latin American Military Forces"; försvarsministern, 11 juni 1965. Se *MI*, föreläsning 1, för ytterligare detaljer. Green, *Containment*, sid 180f, 259f, 103, 147f, 174f och 188. Om den latinamerikanska militären: se även Leffler, *Preponderance*, sid 59f. Om efterverkningarna i Bolivia: se *DD*, kapitel 12.5; och kap 3.4 i denna bok.

⁹ Se kapitel 5, not 5. Agee, *Inside*, sid 361f.

¹⁰ Parker, Brazil; Leacock, Requiem; Skidmore, Politics; Hewlett, Cruel Dilemmas. Se även Black, US Penetration.

¹¹ Felix, "Finacial Blowups" (kapitel 4, not 5); Evans, *op cit*; Herman, *Real Terror Network*, sid 97.

¹² Skidmore; Evans, sid 4. Mario de Carvalho Garnero, ordförande i Brasilinvest Informations and Telecommunications, *O Estado de Sao Paulo*, 8 aug (*LANU*, sept 1990); *Latin America Commentary*, okt 1990. CIIR, Brazil. Om det vidare sammanhanget: se kap 7 i *DD*.

¹³ Americas Watch, *Struggle for Land*; den brasilianske journalisten José Pedro Martins, *Latinamerica press*, 4 juni 1992; George Monboit, *Index on Censorship* (London), maj 1992; Isabel Vincent, *G&M*, 17 dec 1991. Allmänt: se Hecht och Cockburn, *Fate*.

¹⁴ Dimerstein, *Brazil*; Blixen, "'War' waged on Latin American street kids; *Latinamerica press*, 7 nov 1991; Gabriel Canihuante, *ibid*, 14 maj 1992; Moffett, CSM, 21 juli 1992; Maité Pinero, *Le Monde diplomatique*, aug 1992.